

Kartlegging og begrepsavklaring av fleksible studier

I henhold til tiltak 3 under virksomhetsmål 4 i *Aktivitetsplan og budsjetttrammer 2013* ble det i januar 2013 nedsatt en arbeidsgruppe bestående av Hanne Røising, Lena Tolfsen, og Hanna M. Ihlebæk (leder)¹. Arbeidsgruppen har jobbet med å finne fram til en hensiktsmessig begrepsavklaring av begrepet «fleksible studier» og gjennomført en intern kartlegging av hvilke typer fleksible studier HiØ tilbyr i dag (se vedlegg 1 for mandat). Vi har også utarbeidet noen konkrete anbefalinger knyttet til aspekter vi mener må ivaretas for å lykkes med å utforme og implementere en helhetlig strategi for fleksibel utdanning ved HiØ.

Begrepsavklaring

Arbeidsgruppen har tatt utgangspunkt i NOKUT-rapporten: *Kvalitetsutfordringer i fleksibel profesjonsutdanning* (juni 2012)² i arbeidet med å definere hva HiØ skal legge i begrepet «fleksibel utdanning».

Fleksibelt organisert utdanning er i NOKUT-rapporten definert som *et samlebegrep for nettbaserte, IKT-støttede, desentraliserte og samlingsbaserte utdanninger og kombinasjoner av disse*. NOKUT peker samtidig på at begrepene «IKT-støttet utdanning» og «e-læring» er i ferd med å bli intetsigende da all utdanning i større eller mindre grad bruker digitale media til informasjon, kommunikasjon og undervisning.

Dette viser at det er glidende overganger mellom studier som kan kategoriseres og markedsføres som «fleksible studier» og fleksibilitet i det ordinære studiestedsbundne utdanningstilbudet. Arbeidsgruppen anbefaler dermed at en strategi for fleksibel utdanning ved HiØ bør operere med en todeling i forståelsen og bruken av begrepet «fleksibilitet», og definere egne mål for begge disse to kategoriene:

1. «Fleksible studier» skal brukes som en samlebetegnelse for:

- **Nettbaserte utdanninger:** All undervisning foregår via elektroniske media. Ingen samlinger bortsett fra eventuelt oppstarts- og/ eller avslutningssamling.
- **Desentraliserte utdanninger:** All undervisning gis av faglærer på samlinger andre steder enn på studiestedet.
- **Samlingsbaserte utdanninger:** Regelmessige samlinger på studiestedet.

2. **Fleksibilitet i det ordinære studiestedsbundne utdanningstilbudet** skal innebære økt grad av tilrettelegging av studiene, med en målsetting om at gjennomføring skal være mindre avhengig av studentenes livssituasjon. Dette oppnås ved å tilby undervisnings- og læringsformer som er fleksible i tid og sted, blant annet ved bruk av nye læringsformer og digitale læringsverktøy, samt god programledelse og programdesign.

¹ Camilla Bjørke fra ØSS ble spurt, og takket ja til å delta i gruppen som representant for tillitsvalgte blant fagansatte, men hadde av ulike grunner ikke anledning til å møte på de oppsatte møtedatoene.

² *Kvalitetsutfordringer i fleksibel profesjonsutdanning*, NOKUT (juni 2012): http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Kunnskapsbasen/Rapporter/UA%202012/B%C3%B8rshheim_Astrid_Kvalitetsutfordringer_i_fleksibel_profesjonsutdanning_2012-3.pdf

Kartlegging og begrepsavklaring av fleksible studier

I kartleggingen som er gjennomført og beskrevet under har vi, i tråd med mandatet, kun forholdt oss til de studiene som kan defineres som «fleksible studier».

Kartlegging

I perioden januar–februar 2013 ble det foretatt en kartlegging av hvilke typer fleksible studier HiØ tilbyr. Spørreskjemaet ble sendt til alle studieledere med kopi til dekaner, studie- og forskningsenheten samt PULS. I tillegg til å innhente informasjon om hvilke typer fleksible studier HiØ tilbyr ønsket vi å undersøke hvilke typer IKT-verktøy som benyttes ved disse studiene, og hvilke behov for kompetanseheving de undervisningsansatte opplever at de har (se vedlegg 2 for spørreskjemaet).

Undersøkelsen resulterte i 24 svar. Med tanke på at vi vet at de aller fleste deltidsstudiene som tilbys ved HiØ er samlingsbasert er dette et lavt tall. Når vi søker etter kategorien «deltidsstudier» i studiekatalogen kommer det opp 47 studier. Dette søket henter også opp nettbaserte og delvis nettbaserte studier; <http://bit.ly/14iDBAk>

I undersøkelsen benyttet vi definisjonen av «fleksible studier» som beskrevet i begrepsavklaringen over. Svarprosenten utgjør da i underkant av 50 % av det HiØ tilbyr i henhold til studiekatalogen.

Den lave svarprosenten kan forklares ut fra flere forhold:

- Begrepet «fleksible studier» er uklart for mange undervisningsansatte, inkludert studieledere og dekaner.
- Informasjonen har ikke nådd fram til ansatte som er ansvarlig for fleksible studier.
- De forespurte har ikke prioritert oppgaven.

På tross av relativt sett få svar har undersøkelsen gitt nyttig informasjon som grunnlag for videre undersøkelser.

RESULTATER:

Studienivå og -omfang

HiØ tilbyr fleksible studier på alle nivåer, innen en rekke fagområder, og i studier av ulikt omfang; studier på 10-30 studiepoeng, årsstudier, bachelorstudier og masterstudier. Dette fremkommer av oversikten som kommer opp når man søker på deltidsstudier i studiekatalogen (se link over).

Ansvar og organisering

Spørreundersøkelsen viser at ansvaret for de 24 studiene er fordelt på 21 undervisningsansatte. Med den lave svarprosenten er det god grunn til å tro at det er mange fler fagansatte som er engasjert i arbeidet med å organisere fleksible studier. Spørreundersøkelsen visere videre at *organisering* av studiene varierer som følger (her var det mulig å oppgi flere svar);

- 14 av 24 studier organiseres som samlingsbaserte studier (regelmessige samlinger på campus)
- 9 av 24 studier organiseres som nettbaserte studier (all undervisning foregår via elektroniske media). Ingen samlinger bortsett fra evt. oppstart- og/eller avslutningssamling
- 4 av 24 studier organiseres som desentraliserte studier (undervisning gis av faglærer på samlinger andre steder enn på campus)

Kartlegging og begrepsavklaring av fleksible studier

På tross av lav svarprosent viser dette at HiØ har et variert tilbud av fleksible studier.

Elektroniske verktøy

På spørsmål om hvilke elektroniske verktøy som benyttes, fikk vi følgende svar:

- Fronter (21 av 24)
- Screencast (skjermvide) (20 av 24)
- Web-baserte møterom til undervisning, veiledning e.l. (9 av 24)
- Powerpoint (11 av 24)
- E-post (15 av 24)
- Annet, f.eks. Ning (2)

Arbeidsgruppen merker seg at ikke alle studiene som ble kartlagt i undersøkelsen bruker Fronter, som er HiØs offisielle elektroniske læringsplattform. I tillegg ser vi at bruk av web-baserte møterom bør kunne benyttes i større grad, både til undervisning, veiledning og studiesamtaler.

Aktiviteter mellom samlingene

Litt over 50 % av de fleksible studiene vi har kartlagt, organiseres som samlingsbaserte. I 80 % av disse studiene legges det opp til *student-/læringsaktiviteter* mellom samlingene. Ca 50 % oppgir at de har *undervisningsaktiviteter* mellom samlingene.

Behov for kompetansehevende tiltak

Av de spurte fordelte svarene seg som følger på spørsmål om kompetansehevende tiltak, sortert etter flest svar:

- Bruk av verktøy for nettmøter / nettundervisning
- Hvordan legge til rette for god nettpedagogikk
- Bruk av opptaksutstyr for undervisning
- Bedre kjennskap til funksjonalitet i Fronter
- Bruk av verktøy for å lage screencast
- Generelt om hvordan fleksible studier bør organiseres

På bakgrunn av at svarprosenten på spørreundersøkelsen som nevnt over var lav, har vi i tillegg gjennomført egne søk i studiekatalog og studieplaner for å få en ytterligere oversikt over omfanget av fleksible studier og informasjonen om organisering av disse studiene. Samlet har vi dermed fått et godt innblikk i variasjon, omfang og kompetansebehov knyttet til det fleksible studietilbudet, som også gir grunnlag for å komme med noen anbefalinger til veien videre.

Anbefalinger

NOKUT peker i sin rapport på noen utfordringer og suksessfaktorer knyttet til å sikre god kvalitet i fleksible studier. Flere av disse er sammenfallende med de kvalitetsutfordringene man finner i tradisjonelle studiestedbundne utdanninger, andre er mer spesifikt knyttet til karakteristika ved fleksible studier, som fysisk avstand. Følgende utfordringer løftes fram som spesielt vesentlige i NOKUTs undersøkelse av fleksible profesjonsutdanninger:

Redusert timetall til tradisjonell undervisning kan være utfordrende ved at det gir mindre tid til samtale og refleksjon i møte mellom faglærer og student og for liten tid til fordypning i lærestoffet. Tidsaspektet kombinert med fysisk avstand kan også være en utfordring i forhold til å fange opp og gi

Kartlegging og begrepsavklaring av fleksible studier

studenter som står i fare for å sakke akterut god hjelp og oppfølging. Når det gjelder praksis viste NOKUTs undersøkelse at det var utfordrende å sørge for god kvalitetssikring av og dialog med praksislærere i rene nettbaserte utdanninger. Institusjonene som deltok i undersøkelsen uttrykte at samarbeidet med praksisstedene ble mindre tett og forpliktende. Studentene savnet faglærers råd etter direkte observasjon i praksis da flere institusjoner erstattet praksisobservasjon med nettmøter. Ved praksis i samlingsbaserte utdanninger ble disse utfordringene redusert ved at samlingene sikret mulighet for kontroll med utviklingen av profesjonsidentiteten, og mulighet til å identifisere studenter som ikke passet for yrket.

En annen utfordring var knyttet til inntakskvaliteten. Målgruppen for fleksible studier er ofte voksne mennesker som er i jobb, og da er det spesielt viktig å være oppmerksom på at inntakskvaliteten kan være mindre homogen enn i andre studier. Informasjon til og kommunikasjon med søkere og studenter var også i følge NOKUT en helt sentral utfordring. Frafallet viste seg å være stort i de fleksible utdanningene som ikke oppfylte forventningene som var skapt gjennom forhåndsinformasjon. Til slutt er det viktig at institusjonene er bevisste på at det å opprette og drifte fleksible studier ikke er et sparetiltak. Satsing på fleksible studier har kostnader knyttet til utvikling av nye leveringsformer, investering i teknologi og annen infrastruktur, dublering av undervisning til små studentgrupper, opplæring av faglærere, merarbeid for administrativt, teknisk og vitenskapelig ansatte.

Diss utfordringene kan i følge NOKUTs undersøkelse motvirkes hvis man jobber mot å oppfylle følgende suksessfaktorer:

- God programledelse og godt lærersamarbeid med felles oppfatning av utdanningsform og valg av pedagogisk grep.
- Nøye planlagt, godt beskrevet og relativt strikt faglig styring av utdanningen der det settes av tid og ressurser til god oppfølging av studentene og kontroll med deres progresjon.
- Riktig og detaljert forhåndsinformasjon til søkere og studenter, og god kommunikasjon med og oppfølging av studentene underveis: viktig at informasjonen er lett tilgjengelig og gir et realistisk bilde av institusjonens undervisningstilbud; både hva tilbudet fra institusjonen går ut på, og hva som blir forventet av studentene.
- Mer omfattende og bedre tilpasset pedagogisk bruk av elektroniske og digitale verktøy i undervisningen gir mulighet for refleksjon, aktiv deltagelse og fordypning som kan fungere bedre enn tradisjonelle undervisningsformer.
- Teknisk og pedagogisk støtte til foreleserne er avgjørende.
- Institusjonsnivå må ta et ansvar for ressurser til og kvalitetssikring av fleksible utdanningstilbud

NOKUTs konklusjoner knyttet til utfordringer og suksessfaktorer viser seg å stemme godt overens med det inntrykket arbeidsgruppen har av hvilke utfordringer HiØ må ta tak i for å etablere en helhetlig strategi for fleksibel utdanning:

Anbefalinger av tiltak ved HiØ:

Fleksibilitet, gjennom aktiv bruk av teknologi og digitale kommunikasjonsmedier i utdanning, undervisning og formidling, er et svært aktuelt tema i høyere utdanning, blant annet har dette vært

Kartlegging og begrepsavklaring av fleksible studier

tema for to større konferanser i 2013, henholdsvis *Kvalitet i fleksibel høgre utdanning*, Høgskolen i Lillehammer (23.- 24. april) og *Fleksibilitet og kvalitet*, Universitetet i Agder (14.-15.mai).

Kartleggingen vår har vist at HiØ allerede tilbyr en rekke fleksible studier. Både vitenskapelig ansatte, administrativt og teknisk personale og studenter er berørt av disse nye fleksible studieformene. Dersom HiØ ønsker å framstå som Norges mest attraktive høgskole, vil det etter vår vurdering være avgjørende å være i front på dette feltet gjennom å sette fokus på det allerede eksisterende tilbudet av fleksible studier, og videreutvikle dette både kvalitativt og kvantitativt. Hensikten må være å *forbedre* det studietilbudet vi allerede har, *videreutvikle* nye studier, og ikke minst *nå ut* til enda flere potensielle søkere ved økt fleksibilitet. Etter vår mening vil dette kreve at HiØ **legger opp en egen strategi** hvor det settes klare mål og defineres egne kriterier for hvordan vi skal kunne nå disse målene. Våre videre anbefalinger er knyttet til aspekter vi mener må ivaretas for å lykkes med å utforme og implementere en helhetlig strategi for fleksibel utdanning ved HiØ:

- **Rydd opp i søkekriterier og begreper som brukes i søk for fleksible studier:** Det er vanskelig å få en samlet oversikt over hva HiØ pr. i dag byr av fleksible studier. Det henger blant annet sammen med at vi ikke har en tydelig og omforent forståelse av de begrepene som benyttes (deltidsstudier, nettbaserte studier, delvis nettbaserte studier) osv. Søkemotoren på HiØs nettsider er også vanskelig å bruke for å skaffe en slik oversikt, for eksempel vil man under søkefeltet «studiested» få opp alternativene «delvis nettbasert» og «nettbasert», mens «deltidsstudier» ligger under søkefeltet «studiets type». Det bør derfor gjøres en ny gjennomgang av søkekriterier på bakgrunn av en omforent forståelse av begrepene for å synliggjøre det fleksible studietilbudet. Vi anbefaler at man går bort fra begrepet «delvis nettbasert» da alle våre studier kan defineres som dette blant annet gjennom bruk av læringsverktøyet Fronter.
- **Sørg for god og riktig informasjon i studiekatalog og studieplaner om organisering av fleksible studier:** Ett av suksesskriteriene for fleksible studier er at de som søker finner god informasjon om hva som forventes i studiet. Dette gjelder blant annet krav om tilstedeværelse. Det er viktig at det kommer klart fram *både i studiekatalog og studieplaner* hvordan studiet er organisert, hvor ofte det er samlinger, hvor lange samlingene er, forventninger til egeninnsats osv. Dette gir studentene nødvendig forutsigbarhet. Informasjonen må for øvrig ikke være så konkret at det skaper vanskeligheter for gjennomføringen. Etter vår gjennomgang av studiekatalog og studieplaner ser vi at HiØ har et forbedringspotensial her. Særlig når det gjelder beskrivelse av organisering av studiene i *studiekatalogen*. Vi foreslår det legges inn et obligatorisk felt i studiekatalogen der organisering omtales og fremheves. På denne måten kan vi sikre at søkere får tilstrekkelig forhåndsinformasjon om studiet, slik at de kan gjøre en reel vurdering av muligheten for gjennomføring ut fra den livssituasjon de befinner seg i.
- **Nyttige verktøy, og god pedagogiske «nett-kompetanse»:** Vi anbefaler at Fronter, som pr. i dag er høgskolens offisielle, elektroniske læringsplattform bør brukes ved *alle* studier, som den «elektroniske skolebygningen», for de som ikke daglig møter ved studiestedet. I tillegg finnes det et utall av teknologiske verktøy som kan være nyttige i nettstøttet undervisning. HiØ kan være tjent med å tilby en «standardpakke» med slike verktøy. Dette vil gi

Kartlegging og begrepsavklaring av fleksible studier

forutsigbarhet for studenter, administrativt og vitenskapelig ansatte, og gi IT-drift mulighet til å bygge opp den kompetanse som trengs for å gi nødvendige support. Det bør tilbys enkeltkurs i bruk av «standardpakkeløsningen». I tillegg bør de tre IKT-påbygningsmodulene som tilbys i PULS-regi konsentreres rundt pedagogisk bruk av disse løsningene.

- **Opprettelse av en NGL-enhet (Ny generasjon læring):** Dersom HiØ skal satse på et fleksibelt utdanningstilbud, bør PULS utvides til å være en NGL-enhet tilsvarende det som beskrives i rapportene til Bente Ludvigsen og Pål Kristian Moe (Begrepet er hentet fra Högskolen i Dalarna). Videre vil det være et strategisk grep å stille forventninger til at lærere som jobber med fleksible studier har nødvendig «nettlærerkompetanse», ved at påbygningsmodulene gjøres obligatorisk for disse lærerne (med unntak av de som kan dokumentere tilsvarende kompetanse). Spørreundersøkelsen som arbeidsgruppen har gjennomført viser, som beskrevet over, at det er et opplevd behov for kompetanseheving hos de faglærerne som jobber med fleksible studier.
- **Undervisnings- og vurderingsformer som er tilpasset fleksible studieløp:** En NGL-enhet bør gjennom tildeling av tilstrekkelig ressurser ha et kontinuerlig fokus på å holde seg, og HiØ, oppdatert på utviklingen av nye teknologisk media samt utvikling av fleksible undervisnings- og vurderingsformer.
- **Gjennomtenkt og grundig struktur for organisering av studieforløpet:** I fleksible studier må det også lages en grundig og gjennomtenkt struktur for hva som skal foregå av lærings- og undervisningsaktiviteter *på* samlinger og *mellom* samlinger («flipped classroom»). Erfaringsmessig er det ofte slik at samlingene er fylt opp med klasseromsundervisning, mens det er liten aktivitet i tiden mellom samlingene. Det bør utvikles gode modeller for hvordan studiene kan struktureres slik at studentene kommer mest mulig forberedt til samlingene. Dette kan for eksempel gjøres ved at lærer legger ut opptak av forelesninger, slik at tiden på samlingene kan brukes til dialog, diskusjon og oppklaring (studentaktivt).
- **Faglig nettverk for erfaringsutveksling og videre utvikling:** Det bør etableres et nettverk av ansatte som jobber med fleksible studier, slik at det legges til rette for erfaringsutveksling. Nettverket kan også komme med viktige innspill til en evt. NGL-enhet, og bør ha en sentral rolle når ny teknologi og nye metoder skal tas i bruk. Det er viktig å spre kompetansen internt i organisasjonen.
- **Kvalitetsarbeid:** Det bør utarbeides gode rutiner for kvalitetskontroll av fleksible studier gjennom kontinuerlig fokus på fagutvikling og -vedlikehold, tilrettelegging for evaluering og andre former for studentmedvirkning og -innflytelse.
- **Finansiering:** På institusjonsnivå må det gjøres en reel vurdering av kostnadene knyttet til etablering og drift av fleksible studier, og det må settes av tilstrekkelig midler slik at studentene kan sikres et godt og forutsigbart tilbud.